

EL PAPER DE LA JUNTA D'OBRA DE SANTA MARIA DE MATARÓ EN EL MANTENIMENT DE L'ARQUITECTURA DE L'ESGLÉSIA

HÉCTOR LÓPEZ

Resum

Amb la present comunicació pretenem donar a conèixer el paper que jugava la Junta d'obra a l'hora de garantir l'estructura arquitectònica de l'església de Santa Maria de Mataró, tant en la restauració de l'edifici com en la promoció de noves obres al seu interior. Ens centrarem en el seu paper com a garant del manteniment de l'edifici a la dècada dels anys 20 del segle XIX, quan es va haver de realitzar una operació de restauració de la teulada de Santa Maria.

Paraules clau: obreria, reconstrucció, sostre, nau

Les obreries i les seves tasques en època moderna

Les juntes d'obres, conegudes també com a obreries, eren les institucions encarregades de vetllar pel bon funcionament de les parròquies a redós de les quals sorgien. En general, podem distingir dues obligacions principals d'aquestes obreries: la vigilància de l'estat de les finances de la institució i el manteniment de l'estat material de l'església¹.

A aquestes dues obligacions principals, s'anaven afegint altres obligacions que servien per complementar-les. D'aquesta manera, i gràcies a un memorial que fa referència a la diòcesi de Vic escrit l'any 1687, veiem com s'anaven afegint altres obligacions, com ara reparar o ajustar tot allò que s'havia fet malbé, construir o reconstruir els edificis parroquials, comprar els objectes necessaris per a la litúrgia que faltessin, subministrar cera i oli per a la il·luminació de les cerimònies, mantenir o traslladar les tombes interiors o atorgar el permís per col·locar bancs², entre altres funcions. Quant a les tasques administratives, aquest mateix memorial insistia en el fet que era obligació de les obreries mantenir controlada la documentació generada, nomenar un procurador que actués davant la justícia quan fos necessari o aixecar inventari dels béns mobles de l'església, així com cobrar i registrar els drets, rendes i censos propis de l'obra i que havien de servir per sufragar la seva tasca³.

¹XAVIER SOLÀ COLOMER, *La reforma catòlica a la muntanya catalana a través de les visites pastorals: els bisbats de Girona i Vic (1587-1800)* (Girona, 2008), 255.

²Solà, *La reforma catòlica*, 256-257.

³Solà, *La reforma catòlica*, 263.

Tenint en compte la seva importància dins del món parroquial, no tothom podia esdevenir membre d'una obreria. Les responsabilitats i la dedicació que comportava aquest càrrec feia que fos necessari que els seus membres que disposessin de temps lliure per reunir-se i debatre sobre quines actuacions s'havien de portar a terme, a més de saber llegir i escriure i estar assabentats dels preus de mercat a l'hora d'abastir les esglésies⁴. Totes aquestes característiques necessàries per formar part de l'obreria feien que a les mateixes hi hagués una representació dels sectors més benestants de la societat⁵.

Per tal d'escollir els membres de l'obreria, durant el segle XVI, es va recórrer a la insaculació. Posteriorment, durant els segles XVII i XVIII, es va triar la cooptació amb la intervenció dels jurats o cònsols del municipi⁶.

La junta d'obra de l'església de Santa Maria de Mataró i el seu llibre

En el cas de l'església de Santa Maria de Mataró, s'ha conservat un únic llibre pertanyent a la junta d'obra. Aquest, titulat *Llibre de Resolucions de la Obra*, està format per 352 folis numerats, a més d'11 sense numerar al final d'aquest, tots relligats; està enquadernat amb tapes de pergami i té un abast cronològic entre els anys 1802-1872⁷.

Si analitzem els temes que es troben en el mateix, veurem que no difereixen gaire dels que enuncia Xavier Solà en la seva obra, als quals fèiem referència anteriorment. Així, trobem anotacions sobre la compra de cera, el trasllat o col·locació de bancs i confessionaris dintre l'església, l'execució d'obres (les imatges dels 12 apòstols, la construcció de l'altar dedicat al beat Josep Oriol, entre d'altres). També hi podem veure l'actuació de la junta d'obra pel que fa a les confraries i gremis establerts a l'església, com ara l'autorització per reconstruir la confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist l'any 1817, l'obtenció del dret per part de la confraria de la Minerva de dur la creu parroquial a les processons o les gestions realitzades durant el procés d'unió entre els gremis d'hortolans i els de llauradors.

Pel que fa al funcionament de la junta d'obra, crèiem adient recórrer a l'estudi realitzat per Roser Salicrú sobre el *Directori del Pàrrocho* del rector Damià Sumalla. Tal com ens diu Salicrú, Sumalla aporta poca informació sobre l'obra en el seu escrit. L'únic que s'esmenta sobre aquesta és que, després del rector, els regidors nomenats per l'Ajuntament són els obrers principals de l'església. Tanmateix, també s'esmenta que la junta nomenava quatre persones del poble per ocupar-se de l'administració de l'obreria, que havien de passar comptes a la junta. Finalment, Sumalla comenta que era el rector l'encarregat de signar els comptes, a més de presidir les reunions de la junta⁸.

⁴Solà, *La reforma catòlica*, 260.

⁵Solà, *La reforma catòlica*, 260-261.

⁶Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró (=MASMM), Arxiu històric de la junta d'obra, *Llibre de Resolucions de la Obra*.

⁷ROSER SALICRÚ I LLUCH, "El Directori del Pàrrocho de Damià Sumalla. Esbós d'una estructura i organització parroquial al darrer terç del segle XVIII: Santa Maria de Mataró" a *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria núm. 30* (1988), pp. 10-36; pàg. 21.

⁸MASMM, *Llibre de Resolucions de la Obra*, resolució del 1 de juliol de 1826 (f.184).

En el moment de la reparació del sostre de la nau de l'església que és objecte del nostre estudi, la junta d'obra estava formada pel reverend Marià Sanabre (rector), Francesc Boter (regidor protector), Vicenç Monner (regidor honorari), Joaquim Campllonch, Josep Ignasi Jonullà i Onofre Sala.

Un exemple d'actuació de la junta d'obra: la reparació de la nau de l'església (1826-1853)

Fetes aquestes consideracions, passem a veure quin era el modus operandi de la junta d'obra pel que fa a les seves actuacions respecte dels elements arquitectònics de l'església de Santa Maria. Per tal de fer aquesta exemplificació, hem seleccionat les actuacions de la junta pel que fa a la reparació del sostre de la nau central de l'església, que s'iniciarien l'any 1826 i no conclourien fins a l'any 1853.

La primera referència que tenim sobre l'estat del sostre de la nau és de l'1 de juliol de 1826, quan es va convocar davant la junta d'obra a Jeroni Renter (paleta) i a Francesc Planas (fuster), a fi:

[...]de inspeccionar con toda escrupulosidad el cascaron de la Yglesia, visa la ruina amenaza, quienes tienen que comparecer en la Junta de Obra se tendrá inmediata, a dar exacta relación de su comisión, para poder tomar las providencias convenientes⁹.

Un mes més tard, s'informava en la reunió mantinguda per la junta d'obra amb data de 3 d'agost de 1826, que el rector (Marià Sanabre) havia ordenat lligar amb cordes les jàsseres¹⁰, per trobar-se «el Cascarón de esta Yglesia[...] en un estado deplorable, como que amenaza ruina»¹¹. La situació devia ésser insostenible, ja que en aquella mateixa reunió, s'acordava enviar l'informe dels perits triats per la junta d'obra, per tal de donar a conèixer a l'Ajuntament quin era el problema i com s'havia d'actuar per tal de solucionar-lo.

En l'informe, presentat per Miquel Umbert i Puig (mestre de cases) i Bartomeu Roig i Arnau (mestre fuster), se'ns diu que el problema es troba en les diverses jàsseres que formen el sostre de la nau. De les cinc que servien per sustentar l'estructura, tant Miquel Umbert com Bartomeu Roig identifiquen que:

[...]Totnaix que la primera pesa o jassara de la partdreta es trencada, la segona es podrida, la tercera torta per rahó del pes, la quarta té los carregaments consumits y dita podrá servir colocalant-la al puesto o tramméscurtsescursant lo dolent; y la quinta és faltada de gruix per sostener lo pes¹²[...].

⁹ Segons el diccionari Alcover-Moll: "biga grossa, col·locada horitzontalment per a sostenir altres peces de construcció feixuques".

¹⁰ MASMM, *Llibre de Resolucions de la Obra*, resolució del 3 d'agost de 1826 (f.186).

¹¹ *Ibidem*, folis 186-187.

¹² *Ibidem*, foli 188.

Un cop detectat el problema, ambdós experts proposaven una solució que passava per l'adquisició de:

[...]novasquatrejassaras de cinquantapalms de llarch, la tercera part de bigas y la mitat de las llatas, y també novas totas las teulastrencadas o rompudas¹³.

Tota aquesta obra es calculava, per part d'ambdós perits, en un total d'unes 800 a 900 lliures, afirmant que deixarien «la cuberta en estatcorrent, com se necessitaperaqueduria llarchtemps»¹⁴. De seguida es posaven en marxa els mecanismes de capta de diners per tal de sufragar la reparació del sostre de la nau.

Una de les primeres persones que es va oferir per costejar part de les obres fou el reverend Marià Sanabre. Gràcies a un acord de l'Ajuntament, amb data de set d'agost de 1826, veiem com el rector s'havia ofert a posar 150 lliures dels seus fons particulars per tal de començar les obres¹⁵. En aquest mateix acord, també es recordava que l'Ajuntament, en qualitat de patró laical de la junta d'obra, s'havia de comprometre a finançar els costos de la reparació¹⁶.

Malgrat que ja s'havia acordat que les reparacions havien de consistir en la substitució de les diverses jàsseres afectades, el 17 d'octubre de 1826, Desideri Puig (mestre d'obres), Bartomeu Roig i Pere Giralt (fusters), presentaven un nou pla de reparació del sostre. Aquesta nova actuació passava per la instal·lació de noves bigues, a més de la reparació de les jàsseres¹⁷.

Finalment, el 24 d'octubre de 1826, la junta d'obra aprovava el pla presentant per Desideri Puig de substituir les bigues malmeses. D'acord amb aquesta nova via d'actuació, s'adquiriren a Miquel Salamó, baster de Mataró, les bigues necessàries per reparar el sostre de la nau. També veiem com un membre de la mateixa junta, Onofre Sala, es va oferir a pagar 150 lliures per finançar els jornals i part dels materials necessaris per iniciar les obres¹⁸.

Després d'aquest acord, perdem el rastre pel que fa a les obres de reparació de la nau. No seria fins a l'any 1853 quan tornaria a sorgir el sostre de la nau com a interès de la junta d'obra. Per concloure les obres que s'havien dut a terme, la junta acordà dur a terme la decoració pictòrica de l'interior de l'església.

Aquest projecte es basava a estucar la nau, pintar les voltes d'un color que imités l'estuc o la pedra i daurar les motlures i cornises a partir del presbiteri. També es plantejaven

¹³ *Ibidem*, foli 188.

¹⁴ Arxiu Comarcal del Maresme (=ACM), sèrie "acords", acords 0041, acord del 7 d'agost de 1826 (f. 275r).

¹⁵ ACM, sèrie "acords", acords 0041, acord del 7 d'agost de 1826 (f. 276r)

¹⁶ MASMM, *Llibre de Resolucions de la Obra*, resolució de 17 d'octubre de 1826 (foli 192).

¹⁷ *Ibidem*, folis 193-194.

¹⁸ *Ibidem*, foli 318.

estucar els arcs de les capelles, així com els del creuer igual que les voltes, és a dir, amb una imitació d'estuc o de pedra.

A tall de conclusió

Gràcies a un exemple extret del llibre de la junta d'obra de Santa Maria de Mataró, hem pogut veure que aquestes institucions tenien un paper clau en totes les decisions vinculades al manteniment de les esglésies.

En el nostre cas, ens hem centrat en un exemple que ens ha permès analitzar, en primer lloc, quin era el mecanisme de funcionament de les obrieries i, en segon lloc, com es posaven en marxa els engranatges d'aquesta institució per tal de resoldre qualsevol mena de problema, en aquest cas un problema estructural.

També hem pogut veure quin paper jugava l'Ajuntament en el manteniment de l'església, així com el de la junta d'obra. Per exemple, queda clar que era l'Ajuntament l'encarregat de finançar les grans obres en cas que la junta d'obra no pogués assumir-ne el cost.

Finalment, cal constatar la importància que té el llibre de la junta d'obra de Santa Maria per veure, en els anys que abraça el document (entre 1802-1872), l'efervescència pel que fa als canvis que s'anirien produint al llarg del segle XIX. Desafortunadament, ens manquen els llibres anteriors a l'any 1802, en els quals estem convençuts que també podríem rastrejar aquesta mateixa activitat incansable que detectem en el llibre que s'ha conservat.

Una última nota pel que fa a les obres de reparació del sostre de la nau. En la relació presentada per Miquel Umbert i Puig (mestre de cases) i Bartomeu Roig (mestre fuster) davant la junta d'obra l'any 1826 s'expressava que el seu projecte, que després assumiria Desideri Puig, duraria *llarch temps*. Malgrat que desconeixem quan es va acabar exactament la reparació, no seria fins a l'any 1917 quan es produiria una nova intervenció en l'estructura del sostre, aquest cop de la mà dels arquitectes Josep Puig i Cadafalch i Lluís Gallifa i Grezner.